

ПРОБЛЕМИ КАДРОВОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ В ГАЛУЗІ ФІЗИЧНОГО ВИХОВАННЯ ТА СПОРТУ В УКРАЇНІ

Гуляєв А.М., старший викладач (м. Київ)

Лінник А.М., старший викладач (м. Київ)

Постановка проблеми. Фізична культура і спорт відіграють важливу роль у формуванні, зміцненні, збереженні здоров'я громадян, підвищенні працездатності та збільшенні тривалості активного життя, утвердженні міжнародного спортивного авторитету України.

Разом з тим в країні має місце недооцінка соціально-економічної, оздоровчої і виховної ролі фізичної культури і спорту, відсутня чітко скоординована програма взаємодій різних державних структур і громадських організацій, які беруть участь у фізкультурно-спортивному русі, що негативно позначається на здоров'ї населення і соціально-економічному розвитку держави. І перша проблема, з якою стикається галузь (окрім фінансового забезпечення, звичайно) – це недостатня кількість кваліфікованих кадрів та спеціалістів.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. При написанні статті, автор використовував дані Державного комітету статистики України, наукові статті та публікації, а також нормативно-правові акти, що стосуються регулювання діяльності та функціонування галузі фізкультури та спорту.

Невирішена частина загальної проблеми. Система фізкультурної освіти в Україні розвивається в ринковому середовищі, головними параметрами якого є стан попиту та пропозиції товару «робоча сила фахівця з фізичного виховання і спорту». Основу ринкового середовища складає галузевий ринок праці, який функціонує та розвивається у тісному взаємозв'язку з ринком освітніх послуг, які надають ВНЗ фізкультурного профілю. Дослідження показали, що на нинішньому етапі існують протиріччя у взаємодії вказаних ринків. На ринку праці, зокрема, існує не задоволений попит на фахівців традиційних спеціальностей («фізичне виховання»). Водночас ринок освітніх послуг характеризується швидким зростанням попиту на фахівців «престижних» спеціальностей та спеціалізацій («Фізична реабілітація», «Футбол», «Східні єдиноборства»,

«Менеджмент фізичного виховання і спорту»). За період з 1996 року число осіб, які вступили до ВНЗ фізкультурного профілю за контрактом, щоб здобути «престижну» спеціальність або спеціалізацію, зросло відповідно такою мірою: «Менеджмент фізичного виховання і спорту» – у 5,3 рази; «Фізична реабілітація» – у 2,5 рази; «Футбол» – у 2,2 рази; «Східні єдиноборства» – у 1,8 рази. А це в майбутньому буде неодмінно формувати «перекуси» в кадровому забезпеченні фахівцями в галузі фізичного виховання та спорту.

Мета статті полягає в дослідженні питань забезпеченості галузі фізичної культури та спорту необхідною кількістю фахівців та спеціалістів. Це є необхідним, адже в останні роки постійно погіршується стан здоров'я української нації та зростає гіподинамія серед населення. Рівень спортивної культури та зацікавленість спортом взагалі є вкрай низьким. І однією з причин цього явища є не кваліфікованість або недостатній рівень спеціалізації та підготовки викладацьких кадрів в школах, ВУЗах, гуртках тощо.

Результати дослідження. Спосіб життя населення України та стан сфери фізичної культури і спорту створюють загрозу та є суттєвим викликом для української держави на сучасному етапі її розвитку, що характеризується певними чинниками, основними серед яких є:

1. демографічна криза, яка зумовлюється зменшенням кількості населення України з 52,2 мільйона у 1992 році до 45,8 мільйона у 2010 році;

2. не сформовано сталих традицій та мотивацій щодо фізичного виховання і масового спорту як важливого чинника фізичного та соціального благополуччя, поліпшення стану здоров'я, ведення здорового способу життя і подовження його тривалості;

3. погіршення стану здоров'я населення з різко прогресуючими хронічними хворобами серця, гіпертонією, неврозом, артритом, ожирінням тощо, що призводить до зменшення кількості осіб, які можуть бути залучені до спорту вищих досягнень, зокрема спроможних тренуватися, витримуючи значні фізичні навантаження, та досягати високих спортивних результатів;

4. порівняно з 2007 роком кількість осіб, що віднесені за станом здоров'я до спеціальної медичної групи, збільшилася на 40%, що спричинило зменшення кількості залучених дітей і молоді до занять в дитячо-юнацьких спортивних школах на 110 тис. осіб;

5. неадаптованість скоординованої роботи між суб'єктами фізичної культури і спорту на етапах спортивного удосконалення спортсменів;

6. невідповідність вимогам сучасності та значне відставання від світових стандартів ресурсного забезпечення сфери фізичної культури і спорту, а саме організаційного, кадрового, науково-методичного, медико-біологічного, фінансового, матеріально-технічного, інформаційного;

7. порівняно з 2007 роком зменшилася кількість інструкторів-методистів з фізичної культури на 45%, особливо за місцем роботи громадян та в сільській місцевості, зменшилася кількість стадіонів з трибунами на 1500 місць;

8. невисока престижність професії у сфері фізичної культури і спорту низький рівень матеріального заохочення працівників бюджетного сектору цієї сфери тощо [1].

В контексті питання, що розглядається, з усіх перелічених чинників нас найбільше буде цікавити саме проблема кадрового забезпечення у сфері фізичної культури і спорту.

Наприклад, в Київській області працюють 36 відділів з питань фізичної культури і спорту райдержадміністрацій і міськвиконкомів міст обласного значення, з них 4 відділів у справах сім'ї, молоді та спорту. Всього у сфері фізичної культури і спорту працюють 2669 штатних фізкультурних працівників, з них у сільській місцевості 738. Працівників з фізичної культури в навчальних закладах налічується 1351 в тому числі у сільській місцевості 593; керівників і вчителів загальноосвітніх навчальних закладів 1011 працівника у сільській місцевості 564; в професійно технічних училищах 45 у сільській місцевості 1; вищих навчальних закладах I-II рівня акредитації 80 в тому числі у сільській місцевості 12; вищих навчальних закладах III-IV рівнів акредитації 88 працівників [2].

Методистів, інструкторів-методистів, інструкторів фізичної культури нараховується 95 у сільській місцевості 21, з них за місцем навчання громадян 12 у сільській місцевості 1, у дошкільних навчальних закладах 130 у сільській місцевості 23. Інструкторів з фізичної культури в сільських і селищних радах 53. Тренерів викладачів зі спорту 715 у сільській місцевості 44. Фахівців які проводять фізкультурно-реабілітаційну роботу серед людей з особливими потребами 24. Працівників спортивних шкіл (ДЮСШ, СДЮШОР, ШВСМ) за винятком тренерів зі спорту налічується 198 у сільській місцевості 9. Працівників структурних підрозділів з фізичної культури і спорту органів виконавчої влади 64. Працівників фізкультурно-спортивних товариств і відомств 59, у сільській місцевості 5.

Як бачимо, є явний «перекус» у кількості кадрів у сфері фізичної культури і спорту в бік збільшення їх у містах та зменшення у селах, що призводить до неможливості у переважній більшості населення в сільській місцевості займатися будь-якими формами фізкультурно-оздоровчої і спортивної роботи.

Недостатня кількість кадрів у сфері фізичної культури і спорту призводить до того, що автоматично дуже мало уваги приділяється фізичному вихованню в сім'ях, середніх загальноосвітніх, професійно-навчально-виховних і вищих навчальних закладах. Це питання не займає належного місця і в роботі місцевих органів державної виконавчої влади та органів місцевого самоврядування. Не задовольняється природно-біологічна потреба дітей, учнівської і студентської молоді в руховій активності. Як наслідок - 80 відсотків дітей і підлітків мають різні відхилення у фізичному розвитку, а кожен третій юнак за станом здоров'я не був призначений на військову службу.

Викликає занепокоєння різке зниження рівня організації фізкультурно-оздоровчої роботи у виробничих колективах, на селі, за місцем проживання та відпочинку, скорочується мережа фізкультурно-оздоровчих і спортивних центрів, клубів та об'єднань. Тільки за останні три роки припинили свою діяльність більш як 900 дитячих і підліткових фізкультурно-оздоровчих клубів при ЖЕКах, скорочено 590 посад педагогів - організаторів спортивної роботи з населенням за місцем проживання, більше 3,5 тис. інструкторів фізичної культури у трудових колективах.

Під загрозою руйнування перебуває в цілому досить ефективна система підготовки спортсменів високого класу, які сприяють підвищенню міжнародного авторитету України. Значно скорочується мережа дитячо-юнацьких спортивних шкіл, кількість національних змагань і навчально-тренувальних зборів. Продовжується перехід висококваліфікованих фахівців і спортсменів в інші сфери діяльності та їх виїзд на роботу за кордон.

Якщо у провідних індустріальних країнах в останні десятиріччя спостерігається пряма залежність темпів економічного зростання від рівня розвитку науки і відбувається значне збільшення кількості зайнятих у науці, то в Україні переважало зворотня впливу науки. Так, з 1990р. чисельність науковців скоротилася в майже 3 рази в порівнянні з чисельністю в радянський період (див. рис. 1) [3].

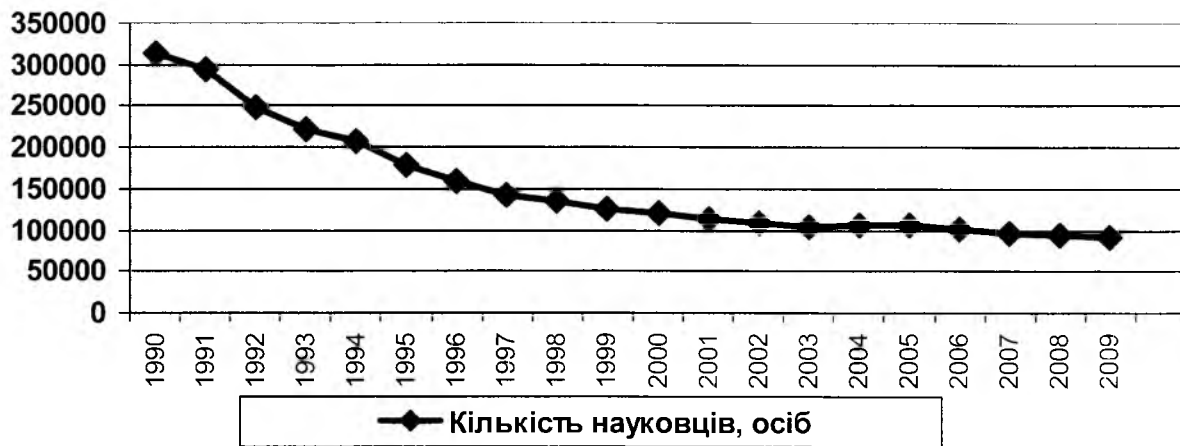

Рис. 1. Зміна чисельності науковців в 1991-2009 роках, осіб

Протилежною є динаміка чисельності кандидатів та докторів наук (див. рис. 2).

Рис. 2. Динаміка чисельності кандидатів та докторів наук, тис. осіб

Прикрим є той факт, що на тлі загальної тенденції до скорочення чисельності працівників наукових організацій за категоріями персоналу, найбільше скорочення торкнулося саме фізичного виховання та спорту (див. табл.1) [4].

Також скорочується і чисельність докторів та кандидатів наук в галузі фізичного виховання та спорту, що не може не спричинити негативного впливу на діяльність вищих навчальних закладів, професійно-технічних установ та шкіл (див. табл.2) [4].

Аналіз становища, що склалося, свідчить про наявність і розвиток таких негативних тенденцій у фізкультурно-спортивному русі:

- 1.недооцінка ролі масової фізичної культури і спорту в соціальному розвитку суспільства, гармонійному удосконаленні особи, утвердженні здорового способу життя;
- 2.зменшення питомої ваги позаурочних занять з фізичного виховання в середніх загальноосвітніх і професійних навчально-виховних закладах та обов'язкових занять у вищих навчальних закладах;

3.руйнування ефективних форм організації фізкультурно-оздоровчої роботи в трудових колективах, за місцем проживання, в місті та на селі. Значне скорочення штатних фізкультурно-спортивних працівників;

Таблиця 1

Чисельність працівників організацій за категоріями персоналу та галузями наук в 2007р., осіб

Галузь науки	Працівники основної діяльності				
	1995	2000	2005	2006	2007
Суспільні науки, всього	5892	6174	7189	7335	7627
<i>З них</i>					
Фізичне виховання та спорт	117	7	66	90	75
<i>З них</i>					
дослідники	117	6	51	74	65
техніки	-	1	-	1	1
допоміжний персонал	-	-	9	9	6
інші	-	-	6	6	3

Таблиця 2

Чисельність виконавців наукових та науково-технічних робіт за науковими ступенями, категоріями персоналу та галузями наук в 2007 році, осіб

Галузь науки	Всього		З них мають науковий ступінь			
			Доктора наук		Кандидата наук	
	2006	2007	2006	2007	2006	2007
Суспільні науки, всього	6105	6320	415	439		
<i>З них</i>						
Фізичне виховання та спорт	84	72	8	4	17	15

4.недостатня державна підтримка провідних спортсменів, здатних демонструвати високі міжнародні досягнення, незадовільне забезпечення сучасними засобами підготовки національних збірних команд і резерву, невідповідність матеріально-технічної бази та інвентарю міжнародним стандартам, що може призвести найближчим часом до значного відставання спорту вищих досягнень від світового рівня;

5.комерціалізація фізкультурно-спортивної галузі та виділення професійного спорту в окрему сферу;

6.значне відставання фізичного виховання, фізкультурно-оздоровчої і спортивної роботи, особливо в сільській місцевості;

7.зменшення державних інвестицій на утримання, реконструкцію і будівництво фізкультурно-спортивних об'єктів, виробництво спортивного одягу і взуття, інвентарю і обладнання, руйнування матеріально-технічної бази, її використання не за призначенням, підвищення цін на фізкультурно-оздоровчі та спортивні послуги;

8.неналежне фінансування наукових досліджень у сфері фізичної культури і спорту та підготовки науково-педагогічних кадрів;

9.зниження інтересу профспілкових та інших громадських організацій до проблем розвитку фізичної культури і спорту [5].

Висновки. Отже, для того, щоб зробити галузь фізкультури та спорту привабливою для майбутніх викладацьких кадрів, необхідно запропонувати наступні кроки:

а) фізичне виховання і фізкультурно-оздоровча діяльність у навчально-виховній сфері - закладення основ фізичного та духовного здоров'я учнівської та студентської молоді; визнання фізичного виховання обов'язковою дисципліною у професійних навчально-виховних і вищих навчальних закладах; забезпечення органічного поєднання процесу фізичного виховання з інтелектуальним, духовним та естетичним вихованням;

б) фізкультурно-оздоровча діяльність у виробничій та соціально-побутовій сферах - впровадження спеціальних елементів фізичної культури у виробничу сферу і всі компоненти життєдіяльності особи; профілювання фізкультурно-оздоровчих занять залежно від особливості праці та стану фізичного розвитку людей; розроблення і використання групових та індивідуальних форм організації фізкультурно-оздоровчих і спортивних заходів за місцем проживання та відпочинку, в санаторно-курортних закладах і на туристських базах;

в) фізична підготовка військовослужбовців, особового складу, правоохоронних органів та інших військових формувань - забезпечення фізичної готовності військовослужбовців і особового складу правоохоронних органів до оволодіння зброєю, бойовою технікою та ефективним їх використанням; перенесення фізичних навантажень, нервово-психічних напружень в екстремальних ситуаціях;

г) фізкультурно-оздоровча і спортивна діяльність серед інвалідів - пристосування різних форм фізкультурно-оздоровчої та спортивної роботи для використання їх інвалідами; підвищення функціональних

можливостей організму, розширення діапазону рухових умінь і навичок для успішного самообслуговування в побуті та на роботі, в професійній та громадській діяльності; оволодіння основами знань з методики самостійних занять фізичними вправами для загальної і професійно-прикладної підготовки;

д) спорт вищих досягнень - створення цілісної системи олімпійської підготовки, яка б об'єднувала і координувала кадрові, фінансові, матеріально-технічні та науково-методичні ресурси; сприяння розвитку видів спорту, в яких спортсмени України можуть досягти високих результатів на чемпіонатах Європи, світу та Олімпійських іграх; збереження і удосконалення системи підготовки спортивних резервів, підвищення якості функціонування дитячо-юнацьких спортивних шкіл.

РЕЗЮМЕ

В статті розглядаються проблеми кадрового забезпечення галузі фізкультури та спорту в Україні та на прикладі Київської області та міста Києва. Проаналізовано чинники, що спричинили такий стан та запропоновано заходи щодо покращення зазначеної ситуації.

РЕЗЮМЕ

В статье рассматриваются проблемы кадрового обеспечения отрасли физкультуры и спорта в Украине и на примере Киевской области и города Киева. Проанализированы причины, которые привели к такому положению и предложены меры относительно улучшения ситуации.

SUMARY

In this article are opened the problems physical education and sport of Ukrainian and in Kiev and Kiev region. It has been analyzed the factors of this situation. A number of measures concerning reformation the physical education and sport policy has been offered.

СПИСОК ДЖЕРЕЛ:

1. Державна програма розвитку фізкультури та спорту в Україні // rada.kiev.ua.
2. Офіційний сайт Державного комітету статистики України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: www.ukrstat.gov.ua.
3. Криворучко Н.В. Аналіз інноваційних процесів в Україні / Н.В. Криворучко // Проблеми розвитку внешнеэкономических связей и привлечения иностранных инвестиций: региональный аспект. – Сборник научных трудов. Донецк: ДонНУ, 2008. – С. 709-716.
4. Наукова та інноваційна діяльність в Україні. Статистичний збірник. - К.: ДП «Інформаційно-видавничий центр Держкомстату України», 2007р.
5. Концепція Загальнодержавної цільової соціальної програми розвитку фізкультури та спорту на 2012-2016 роки // rada.kiev.ua.